

*доктор педагогічних наук,
професор, Східноєвропейський
національний університет
імені Лесі Українки*

ВАРІАТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті висвітлено аспекти змістового трактування феномена «варіативність» як складного, різнопланового явища в контексті професійної підготовки майбутнього педагога дошкільного навчального закладу – цілеспрямованого і системно організованого процесу. Схарактеризовано вияви варіативності як провідного принципу організації професійно-педагогічної підготовки, підґрунтя її індивідуалізації, що передбачає варіативний вибір індивідуальної освітньої траєкторії; як особливості й умови розвитку творчої індивідуальності особистості, процесу дії і взаємодії, результату творчої діяльності.

Ключові слова: *варіативність, професійна підготовка, майбутній педагог-вихователь, дошкільний навчальний заклад, індивідуалізація, творча індивідуальність, особистісно орієнтована освіта.*

Пріма Р.Н. Вариативность профессиональной подготовки будущего педагога дошкольного учебного заведения: теоретические аспекты

В статье отображены аспекты содержательного трактования феномена «вариативность» как сложного, разнопланового явления в контексте профессиональной подготовки будущего педагога дошкольного учебного заведения. Охарактеризовано проявление вариативности как ведущего принципа организации профессионально-педагогической подготовки, основания её индивидуализации, предусматривающего вариативный выбор индивидуальной образовательной траектории; как особенности и условия

развития творческой индивидуальности личности, процесса действия и взаимодействия, результата творческой деятельности.

Ключевые слова: *вариативность, профессиональная подготовка, будущий педагог-воспитатель, дошкольное учебное заведение, индивидуализация, творческая индивидуальность, личностно ориентированное образование.*

Prima R.M. Vocational training variability of the future teacher of preschool educational institution: theoretical aspects

The article deals with the aspects of semantic interpretation of the phenomenon "variability" as a complex, diverse phenomenon in the context of preparing future teachers of preschool educational institutions - purposeful and systematically organized process. The disclosure of variability as a leading principle of vocational and educational training organization, the basis of its individualization, which involves variable selection of individual educational trajectory as the peculiarities and conditions of the creative individuality of the personality development, the process of action and interaction, the result of creative activity are characterized.

Key words: *variability, vocational training, future educator, preschool educational institution, individualization, person-centered education.*

Постановка наукової проблеми та її значення

Сучасний рівень розвитку суспільства характеризується зміною пріоритетів освітньої парадигми, що висуває нові вимоги до якості підготовки майбутніх спеціалістів, яка має базуватися на взаємодії «загальнолюдських інваріантів освітніх цінностей та варіативної конкретики цілей і технологій освіти» [1]. Саме варіативний компонент фахової підготовки дозволяє ефективно використовувати інноваційні та науково-методичні досягнення у професійному становленні майбутнього педагога, зокрема дошкільної освіти.

Аналіз досліджень (Л.Артемова, Г.Беленька, А.Богущ, З.Борисова, Е.Вільчковський, Н.Гавриш, Н.Голота, Л.Завгородня, Н.Денисенко, Е.Карпова, О.Кучерявий, І.Луценко, Н.Лисенко, М. Машовець, Т.Поніманська, Г.Сухорукова та ін.) засвідчує акцентування уваги науковців на розгляді проблем удосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної ланки в умовах

неперервної освіти, різних площин фахового становлення майбутнього вихователя. Водночас у руслі особистісно орієнтованої освіти, спрямованої на розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога, особливого значення набуває проблема варіативності його професійної підготовки. Слід відзначити, що окремі аспекти цієї проблеми у професійно-педагогічній підготовці висвітлюються деякими науковцями (А.Асмолов, Б.Гершунський, І.Неговський та ін.), однак у цілісному розумінні, зокрема крізь призму фахового становлення майбутнього вихователя, проблема варіативності ще не стала предметом спеціального дослідження.

Мета статті: проаналізувати аспекти змістового трактування феномена «варіативність» як різнопланового явища в контексті професійної підготовки майбутнього педагога дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів

Існує думка (Б.Гершунський, О.Кочергіна та ін.), що варіативність у професійній підготовці – це складне, багатоаспектне поняття. За такого підходу виникає передусім необхідність аналізу змістового трактування феномена «варіативність».

Передусім відзначимо, що у довідкових джерелах відсутнє тлумачення означеного поняття. Однак заслуговує на увагу позиція деяких науковців, зокрема Ю.Сенько, щодо розгляду варіативності як синоніма різноманіття [2, с.202]. Слушною нам видається також думка І.Трофімової, яка стверджує, що означене поняття визначається фактично як кількість потенційних станів [3]. У руслі окресленого цілком закономірно трактувати поняття «варіативність» як кількість різноманітних проявів. Відтак у контексті професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу *варіативність*, на нашу думку, може виявлятися, зокрема, в таких аспектах, як: провідний *принцип* організації професійно-педагогічної підготовки, підґрунтя її індивідуалізації; *особливість і умова* розвитку творчої індивідуальності; *процес* дії і взаємодії; *результат* творчої діяльності.

Схарактеризуємо означені аспекти вияву. Зауважимо, в основі цілеспрямованого і системно організованого процесу фахової підготовки

педагога-вихователя, що передбачає індивідуальний характер розвитку студента з урахуванням його можливостей та інтересів, лежить принцип варіативності. Ми виходимо з того, що завдяки принципу варіативності студент досягає максимального успіху у побудові власних моделей особистісно-професійного самозростання, найбільш ефективних для нього способів осягнення особистісно-професійної самореалізації. Цей принцип передбачає не тільки варіанти змісту, методів, засобів професійного саморуку, але й організацію педагогічного середовища загалом.

Погоджуючись із думкою С.Бережної, вважаємо, що варіативність у навчальному процесі означає, з одного боку, різноманіття, різнорівневність, диференційованість вправ і завдань, наступність форм, можливість випереджувального навчання, а з іншого – право особи на навчання у відповідності зі своїми особливостями, здібностями, інтересами, життєвими планами, що передбачає варіативний вибір індивідуальної освітньої траєкторії, розвиток студентів як суб'єктів навчальної діяльності, суб'єктів взаємодії з іншими людьми та суб'єктів власного професійного розвитку [4, с.145 – 146]. Б. Гершунський відзначає також, що «вимога варіативності створює передусім можливість вибору зі спектру освітніх можливостей саме ту, яка найбільшою мірою відповідає інтересам людини, її індивідуалізованій, а, отже, неповторній траєкторії» [1].

Вочевидь, принцип варіативності відображає закономірність, яка визначає сутність диференційованого навчання і виховання майбутнього педагога-вихователя як підґрунтя індивідуалізації особистісно орієнтованої освіти.

При цьому диференціація (від лат. *differentia* – різниця, відмінність; поділ, розчленування цілого на якісно відмінні частини, форми, ступені) [5, с.192] передбачає таку форму організації педагогічної діяльності, за якої враховуються інтереси, здібності індивідуума. За твердженням Є.Лисенко диференційоване навчання забезпечує розвиток індивідуальності особистості і є окремим проявом індивідуалізації навчання [6, с.12].

Слід відзначити, що у контексті фахової підготовки принцип варіативності тісно пов'язаний із принципом індивідуального підходу, за якого враховується індивідуальність того, хто навчається, його здібності, можливості, здійснюється суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія, що забезпечує результативність діяльності загалом. До того ж означений принцип поєднується із принципом інтеграції (від латин. *integratio* – поповнення, відновлення – об'єднання окремих частин в єдине ціле, перенесення знань однієї галузі в іншу) [5, с.263], що передбачає розгляд взаємозв'язку і взаємопроникнення частин цілого у площину багатовимірного освітнього простору і дозволяє студентам отримати цілісне уявлення про майбутню професійно-педагогічну діяльність.

Крізь призму вищезазначеного цілком закономірно стверджувати, що така стратегія фахової підготовки майбутнього педагога дошкільного навчального закладу спрямована на його успішну адаптацію в професії.

Варіативність як особливість індивідуальності майбутнього педагога-вихователя, на нашу думку, характеризується різноманіттям, різнобічністю його внутрішнього світу, які, виявляючись у різних видах діяльності, сприяють його варіативній реалізації у житті й професії, що знаходить відображення у гнучкості, пластичності, адаптивності особистості. Акцентуємо увагу на тому, що дія у «полі вільного вибору» передбачає наявність у студентів продуктивного (гнучкого) мислення, яке характеризується не обсягом знань, а тим, якими методами вони засвоюються і якими принципами керується при цьому майбутній вихователь.

Зважаючи на те, що педагогічна реальність є складною і багатофакторною, а освітньо-виховна робота у дошкільному навчальному закладі базується на ключових позиціях гуманізації цілей і принципів педагогічної роботи з дітьми, у майбутніх вихователів мають бути сформовані професійно значущі особистісні якості, теоретичні і практичні знання, вміння і навички, мотиваційно-ціннісні ставлення, які визначають фахову готовність до педагогічної взаємодії й успішність її здійснення. При цьому розглядаючи варіативність як процес дії і взаємодії, ми маємо на увазі механізм ситуативного

використання варіантів різноманітних методів, форм, засобів у процесі предметної діяльності чи спілкування.

Зауважимо, що у професійній підготовці педагога-вихователя особливу роль відіграє спілкування як особливий вид діяльності, що вирізняється варіативністю взаємовідносин. Причому як цілісна система спілкування, на нашу думку, складається із двох підсистем: 1) *процесу* підготовки майбутнього педагога до творчої комунікації; 2) *творчості* у процесі безпосередньої взаємодії з дітьми, що виявляється в умінні зрозуміти вчинок малюка, збагнути, усвідомити педагогічну ситуацію, визнати чи врахувати думку іншого, зуміти долучити його до спільної діяльності.

Майбутній педагог-вихователь, набуваючи вміння і навички творчо вирішувати проблеми, що виявляється в різноплановому аналізі конкретних умов, обставин, ситуацій, умінні втримуватися від поспішних дій, пошукові різноманітних способів розв'язання, їх вар'ювання, поступово набуває досвіду варіативного підходу у різних видах професійно-педагогічної діяльності.

Висновок. Таким чином, на нашу думку, варіативність професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу є системною організацією педагогічного процесу, що базується на поєднанні принципів цілісності і варіативності, що виявляється у створенні варіативних умов діяльності студентів, ситуацій вибору оптимально можливих варіантів самовияву, які сприяють розвитку їхньої творчої індивідуальності. Відтак, освітній процес у вищій школі повинен орієнтуватися передусім на формування у майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів професійної мобільності, умінь адаптуватися до нових соціально-педагогічних умов, освітніх та інформаційних технологій, із чим, власне, і пов'язуємо *перспективи подальших досліджень*.

Список використаних джерел

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С.Гершунский. – М. : Флинта, 1998. – 432 с.

2. Сенько Ю.В. Гуманитарные основы педагогического образования: курс лекций: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Ю.В.Сенько. – М., 2000. – 234с.
3. Трофимова И.Н. Эволюционная детерминация индивидуальных различий // Индивидуальность в современном мире / И.Н.Трофимова. – Смоленск, 1994. – С. 76 – 81.
4. Бережная С.К. Вариативный подход к повышению квалификации педагогических работников профессиональной школы: автореф. ... канд. пед. наук / С.К. Бережная. – Ярославль, 2000. – 20с.
5. Сучасний словник іншомовних слів / [уклад. Нечволод Л.І.]. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768с.
6. Лысенко Е.М. Дифференцированное обучение студентов в условиях личносно ориентированного образования: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е.М. Лысенко . – Саратов, 1998. – 18 с.

List of sources

1. Hershunsky B.S. Philosophy of Education for the XXI Century / B.S.Hershunsky. – M.: Flinta, 1998. – 432p.
2. Senko U.V. Humanitarian basis of pedagogical education: lectures: textbook for stud. of higher ed. ped. inst. / U.V.Senko – M., 2000. – 234p.
3. Trofimova I.N. Evolutionary determination of individual differences // individuality in the modern world / I.N. Trofimova. – Smolensk, 1994. – P. 76– 81.
4. Berezhnaja S.K. Variable approach to advanced training of professional school pedagogical workers: abstract of a thesis of acand. ofped. scien. / S.K. Berezhnaja. – Jaroslavl, 2000. – 20p.
5. Modern dictionary of foreign words. [compiled by NechvolodL.I.]. – Kh.: TORSING PLUS, 2007. – 768p.
6. Lysenko E.M. Differentiated teaching of students in individually oriented education: abstract of a thesis of acand. ofped. scien. / E.M.Lysenko. – Saratov, 1998. – 18 p.